Asiantuntijalausunto (2.5.2022)

Veli-Pekka Tynkkynen, Venäjän ympäristöpolitiikan professori, Helsingin yliopisto

Katri Pynnöniemi, Venäjän turvallisuuspolitiikan tutkimuksen apulaisprofessori, Helsingin yliopisto

Teema: Arvio riskeistä, joita Venäjän reaktio aiheuttaa julkiseen talouteen muuttuneessa turvallisuustilanteessa (ml. mahdollinen Suomen Nato-jäsenyys)

Venäjän laaja sotilaallinen hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 on pitkän kehityksen päätepiste ja uuden aikakauden alku. Venäjän valtionjohdon esittämät vaatimukset Euroopan turvallisuusjärjestelmän muuttamisesta ja sotilaallisen voiman käyttö näiden tavoitteiden edistämiseksi, ovat vieneet pohjan sopimusvaraiselta, molemminpuolisten etujen ja suvereniteetin kunnioittamiseen perustuvalta yhteistyöltä Venäjän kanssa. Suomen asema yhtenä Venäjän rajanaapureista on erityisen altis Venäjän vaikuttamispyrkimyksille.

Suomen kokonaisturvallisuuden näkökulmasta riskialttein vaihtoehto olisi jättäytyä NATO:n turvatakuiden ja yhteistyön ulkopuolelle. Sillä olisi kauaskantoisia vaikutuksia läntisten maiden investointihalukkuuteen Suomea kohtaan, koska Suomi nähtäisiin epävarmana alueena. Lisäksi on huomioitava, että lähitulevaisuudessa Suomen energiaturvallisuutta joudutaan miettimään joka tapauksessa uudelta pohjalta. Suomen tuki Ukrainalle tarkoittaa, että olemme joka tapauksessa Venäjän ”epäystävällisten maiden” kategoriassa. Venäjällä on esitetty yhtenä vastatoimena ”epäystävällisten maiden” Venäjälle tekemien investointien ja yritysten kansallistamista.

Venäjä on myös etukäteen ilmoittanut, että se tulee reagoimaan, mikäli Suomi päättää hakea NATO-jäsenyyttä. Reaktion mittakaavaa on etukäteen vaikea arvioida täsmällisesti. Joka tapauksessa Suomen on välttämätöntä varautua ennakolta koko yhteiskuntaa koskevaan, pitkäaikaiseen vihamieliseen vaikuttamiseen, jonka tarkkaa muotoa on vaikea ennakoida.

Venäjän toimenpidevalikoimaan sisältyy laaja kirjo ns. hybridivaikuttamista. Informaatio-operaatioiden vaikutusta julkiseen talouteen on vaikea arvioida, mutta suurella varmuudella Venäjä tullee niitä käyttämään Suomea vastaan myös taloudellista haittaa tuottaakseen. Materiaali- (ml. ihmiset) ja tietovirtojen osalta keinot ovat konkreettisempia. Venäjä tullee käyttämään sekä energia- että laajemmin raaka-ainevirtoja tuottamaan shokkeja Suomen taloudelle. Kaasun- ja sähköntuonnin osalta uhka on merkittävä ja välittömiä vaikutuksia tuottava. Muiden raaka-aineiden osalta myös merkittävä (esim. lannoitteet), mutta tämän taloudelliset vaikutukset ovat hitaampia.

Suomi on historiallisesti hyötynyt halvemmasta venäläisestä energiasta satoja miljoonia euroja vuodessa. Euroopan pyrkiessä eroon Venäjän energiantuonnista tämä hyöty menetetään. Venäläisen energian ostamisen lopettamisen kustannukset tulee kuitenkin suhteuttaa siihen hyötyyn mikä syntyy Euroopan turvallisuudelle, kun Venäjän taloudellista kykyä käydä sotaa rajataan.

Taloudellisten shokkien vaikutusta voidaan pienentää sillä, että päätöksiä esimerkiksi kaasun- ja sähköntuonnin lopettamisesta tehdään niin pian kuin mahdollista. Näin Venäjälle ei anneta etulyöntiasemaa ja kykyä tuottaa shokkeja talouteen, kuten on tilanteessa, jossa Venäjä lopettaa viennin.

Nopea irtautuminen Venäjän fossiilisesta energiasta nostaa kustannuksia lähitulevaisuudessa sekä myös lisää päästöjä. Kuitenkin yhteiseurooppalainen, laajalla rintamalla toteutettava uusiutuvan energian tuotanto-ohjelma sekä energiatehokkuustyö, ja siihen liittyvä teknis-taloudellinen kehitys ja mittakaavaetu, tuo merkittäviä säästöjä Suomen kansantaloudelle. Fossiilisen energian ostamiseen aiemmin käytetyt eurot suunnataan suuremmissa määrin ja nopeammin kotimaiseen tuotantoon. Olemme käyttäneet fossiilisen energian ostoihin noin yli 3 miljardia euroa vuodessa.